

**ily cere-  
cahier**

**de nulwereld  
achille mbembe**



ily cere- cahier 7  
a part of chapter:

5

---

De verpletterende middaghitte

part of:

**Een politiek van vijandschap**

Achille Mbembe

\*

Vertaling Ellis Booi

**Boom**

## DE NULWERELD

Een leven onder het teken van het ras lijkt overigens heel erg op het leven in een dierentuin. Aan de praktijk van de dierentuin liggen enkele methoden ten grondslag. Ten eerste worden dieren weggehaald, gevangen en in kooien gestopt. Ze worden uit hun natuurlijke omgeving ontvreemd door mensen die ze overmeesteren, maar vervolgens niet doden; ze worden ondergebracht in een grote omheinde ruimte, die naar behoefte is verdeeld in verschillende mini-ecosystemen. In deze ruimte waarin ze worden opgesloten, missen de dieren een belangrijk deel van de kwaliteiten en de souplesse van hun natuurlijke leven. Ze kunnen zich niet meer vrij bewegen. Voor hun voedsel zijn ze voortaan volledig afhankelijk van hun verzorgers. Ten tweede is op deze getemde dieren een impliciet verbod van toepassing. Ze mogen alleen onder buitengewone omstandigheden worden gedood, en bijna nooit met als doel direct voor consumptie te dienen. Hun lichaam verliest zo de eigenschap dat het vlees is, echter zonder

te worden getransformeerd tot menselijke lijfelijkheid. Ten derde wordt niet geprobeerd om van de gevangen dieren huisdieren te maken. Een leeuw in de dierentuin wordt niet behandeld als een poes. Hij leeft niet samen met de mensen. De dierentuin behoort niet tot de huiselijke sfeer en daarom blijft de afstand tussen mens en dier intact. Deze afstand maakt het mogelijk dat de dieren worden tentoongesteld. Tentoonstellen heeft alleen betekenis als er een scheiding bestaat tussen de toeschouwer en het tentoongestelde object. Voor het overige leidt het dier een zwevend bestaan. Hij is voortaan noch het een noch het ander.

De Negers die in de loop van de geschiedenis werden tentoongesteld in de menselijke dierentuinen van het Westen, waren noch dieren noch voorwerpen. Voor de duur van de tentoonstelling werd hun menselijkheid opgeschort. Dit leven, dat zweefde tussen het dier en zijn wereld, de wereld van de mensen en de wereld van de voorwerpen, is in verschillende opzichten nog steeds de wet van onze tijd, de wet van de economie. Het zou echter kunnen zijn dat de economie – elke economie – uiteindelijk terug te brengen is tot jagen en verzamelen en dat we deze beide handelingen, ondanks alle schijn van het tegendeel, nooit echt achter ons hebben gelaten.

In de economie van de oudheid waren jagen en verzamelen niet alleen twee soorten activiteiten die tot doel hadden de behoeften van de mensen te bevredigen. Het ging ook om twee manieren om relaties te onderhouden met zichzelf en de anderen, vervolgens met de natuur, met objecten en andere al dan niet levende soorten. In het bijzonder ging het om de relatie met de dierenwereld en de plantenwereld. Deze werden gezien als entiteiten buiten de mens, onderworpen aan de wil van de mens, die de mens zich toe-eigende naar de mate waarin ze beschikbaar waren. De mens werkte naar behoefte samen met deze natuurrijken, maar als het nodig was aarzelde hij niet ertegen te vechten en was hij bereid ze daarbij simpelweg te vernietigen.

De vernietiging gebeurde niet in één klap, maar in een keten met talrijke stations. Dieren die in een strik waren gevangen of

tijdens de jacht waren geveld, werden na de vangst in stukken gehakt. Deze operatie was nodig om het dier te transformeren tot vlees dat rauw werd gegeten, of nadat het de vuurproef had ondergaan, dus gaar was. Verslinden, verteren en uitscheiden voltooiden het consumptieproces. Het paradigma van jagen en verzamelen is niet voorbehouden aan de primitieve economie. Eigenlijk heeft elke economie – en in het bijzonder de kapitalistische economie – een primitieve kern in zich bewaard, die er de verborgen en soms zichtbare drijfveer van is. Vernietiging of liquidatie is hierin het sleutelmoment, de noodzakelijke voorwaarde, evenals de vervaardiging van werktuigen, de uitvinding van nieuwe technieken en organisatiesystemen en accumulatiecycli. Vernietiging is het laatste station aan het eind van de keten, voordat de cyclus eventueel weer opnieuw van start gaat.

We hebben er de nadruk op gelegd dat vernietiging onontkoombaar is, zowel bij het oeroude jagen en verzamelen als in de moderne economische systemen – het is een voorwaarde voor de reproductie van het sociale en biologische leven. Maar als we spreken over vernietigen of liquideren, dan duiden we daarmee allereerst op de confrontatie tussen mens en materie – fysieke en organische materie, biologische materie, vloeibaar en stromend, menselijke en dierlijke materie van vlees, bot en bloed, plantaardige en minerale materie. Dan denken we ook aan de confrontatie met het leven – het leven van de mensen, het leven van de natuur, het leven van de dieren en het leven van de machine. Aan het werk dat ervoor nodig is om leven te produceren – werk dat ook de productie van symbolen omvat, van taal en van betekenissen. Aan processen waarbij menselijke wezens worden getransformeerd tot materie – de materie van de mens en de mens van de materie. En ook aan de omstandigheden waarin ze teloorgaan.

Deze teloorgang van leven en materie is niet hetzelfde als de dood. Het is een ontvouwing naar een uiterste buiten dat we de nulwereld zullen noemen. In deze nulwereld komt noch de materie noch het leven als zodanig tot een einde. Ze keren nergens

naar terug. Ze vervolgen slechts een uitgaande beweging naar iets anders toe, waarbij het einde telkens wordt uitgesteld en het vraagstuk van de eindigheid zelf wordt opgeschort. De nulwereld is een wereld waarvan de wording moeilijk voorstelbaar is, juist omdat de tijd waarvan deze wereld wordt gegeven, zich niet echt laat vangen in de traditionele categorieën van heden, verleden en toekomst. In deze brokkelige schemerwereld beweegt de tijd steeds heen en weer tussen zijn verschillende geleidingen.

Termen die wij gewoonlijk tegenover elkaar plaatsen, worden verbonden door diverse vormen van uitwisseling. Het verleden is in het heden, zonder het noodzakelijkerwijs te verdubbelen. Maar nu eens breekt het erin uiteen in segmenten, dan weer piept het door zijn kieren heen, en soms stijgt het verleden eenvoudigweg naar het oppervlak van de tijd om deze met zijn grauwe kleuren te benauwen, te verzadigen, onleesbaar te maken. De beul is er het slachtoffer. Het onbeweeglijke is in de beweging. Het woord is in de stilte. Het begin is aan het einde en het einde is in het midden. En alles, of bijna alles, is ineengevlochten, onaf, verwijd en ingekrompen.

Het is ook een wereld die de sleuven van de machine in zijn vlees en in zijn aderen draagt. Barsten, kloven en tunnels. Kratermeren. De kleur van de aarde, nu eens oker, dan weer steenrood, of koperkleurig. De kaalslag, de terrassen, de lagen, het spel van de diepten. Het bittere blauw van het onbeweeglijke water dat door geen enkele golf wordt beroerd, alsof het al dood was. De weg die door dit maanlandschap langs de steilte leidt. Mensen als mieren, als termieten, steenrode mensen die met hun pikhouweel in de helling graven, die opgeslokt worden door de tunnels van de dood, die één van lichaam en kleur worden met de groeven waar ze de delfstoffen uit halen, alsof ze zichzelf al aan het begraven zijn. Ze lopen heen en weer als mieren en termieten, op hun hoofd of op hun rug dragen ze hun lasten, hun lichaam en hun voeten in de modder. En op het oppervlak hoogovens en schoorstenen, verderop grafheuvels, waarvan je niet weet of het piramides zijn of mausolea, of beide ineen.

Het is overduidelijk dat hier iets uit de grond is gehaald en is vermalen in de ingewanden van de machine. Machine met tanden. Dikke-darm-machine. Anus-machine-die-de-rots-slikt-en-bijt-en-verteert, die achter zich de sporen laat liggen van haar imposante ontlasting. Tegelijkertijd een hoop ijzer en staal. Rode bakstenen, verlaten loodsen, onderdeel na onderdeel ontmanteld en gestript door de mier-mannen, de termiet-mannen. Werkplaatsen die nu overeind staan, getooid met schroot, ze lijken op een veld skeletten. Enorme blinde machines, verroest door weer en wind, bultige getuigen van een werkeloos verleden, dat nu onmogelijk kan worden herhaald, maar ook net zo moeilijk vergeten lijkt te kunnen worden.

Maar de machine is oud geworden; ze is een vod geworden, een rudiment, skelet, standbeeld, monument, pilaar, spookbeeld. De wereld van de machine die hakt, doordringt en opdelft, is nu ingestort. Deze wereld bestaat niet meer, behalve onder het teken van zinledigheid. Toch blijft de hoog oprijzende, stokoude machine het toneel beheersen, met haar massa drukt zij haar stempel op het terrein, als een soort fallische, sjamanistische en duivelse kracht – het oerspoor in zijn pure kunstmatigheid. Om deze drievoudige fallische, sjamanistische, duivelse kracht te kunnen vangen laat de kunstenaar vele schaduwfiguren het toneel op komen, getuigen zonder getuigen, grafsteen-gestalten, uit een tijd die maar niet voorbijgaat.

Op dit toneel verschijnen geketende mannen, gevangenen op blote voeten, dwangarbeiders, dragers, halfnaakte mensen met een verwilderde blik, ze komen op uit de nacht van de slavenkaravanen en de koloniale dwangarbeid. Ze nodigen ons uit om de traumatische scène opnieuw te beleven, alsof de nachtmerrie van gisteren zich plotseling herhaalde, in de hedendaagse werkelijkheid opnieuw gebeurde. Het is aan hen om op dit alleen schijnbaar verlaten toneel opnieuw een taal te spreken, een stem, en woorden te laten klinken waarvan we de indruk hebben dat ze tot zwijgen zijn gebracht, stil zijn geworden, zoals de stem van de slaaf.



notes:

Oorspronkelijk verschenen onder de titel *Politiques de l'inimitié*, met uitzondering van hoofdstuk 3. Hoofdstuk 3 is oorspronkelijk verschenen als essay getiteld *Necropolitics*, Duke University Press, USA, 2003  
© Editions La Découverte, Paris, France, 2016  
© Vertaling Ellis Booij  
Supervisie Jeanne Holierhoek  
© Boom uitgevers Amsterdam 2017

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.*

Ouvrage publié avec le concours du Ministère français chargé de la culture – Centre National du livre – Gepubliceerd met steun van het Franse Ministerie van Cultuur – Centre National du livre.

Verzorging omslag: Bart van den Tooren  
Verzorging binnenwerk: Steven Boland

ISBN 978 90 5875 817 0  
NUR 730

[www.boomfilosofie.nl](http://www.boomfilosofie.nl)  
[www.boomuitgeversamsterdam.nl](http://www.boomuitgeversamsterdam.nl)

*ily cere- cahiers* is a collection of texts (fragments). it is a branch of the collective *it is part of an ensemble*. these texts function as starting points for dialogues within our practice. we also love to share them with guests and visitors of our projects.

the first copy of *ily cere- cahier 7* was printed in september 2023

- |    |  |                            |
|----|--|----------------------------|
| 1  | the artist as producer in times of crisis      | okwui enwezor              |
| 2  | the carrier bag theory of fiction              | ursula k. le guin          |
| 3  | arts of noticing                               | anna lowenhaupt tsing      |
| 4  | whatever & bartleby                            | giorgio agamben            |
| 5  | notes toward a politics of location            | adrienne rich              |
| 6  | the intimacy of strangers                      | merlin sheldrake           |
| 7  | the zero world                                 | achille mbembe             |
| 8  | why do we say that cows don't do anything?     | vinciane despret           |
| 9  | nautonomat operating manual                    | raqs media collective      |
| 10 | on plants, or the origin of our world          | emanuele cocchia           |
| 11 | hydrofeminism: or, on becoming a body of water | astrida neimanis           |
| 12 | the gift and the given                         | eduardo viveiros de castro |
| 13 | the three figures of geontology                | elizabeth a. povinelli     |
| 14 | what lies beneath                              | george monbiot             |

[www.ilycere-cahiers.com](http://www.ilycere-cahiers.com)

[www.itispartofanensemble.com](http://www.itispartofanensemble.com)

[www.naipattaofficial.com](http://www.naipattaofficial.com)



